

Хан мен уәзір

Ертеде бір хан және оның ақылды уәзірі болыпты. Хан мен уәзір үнемі ел аралауға шығып тұрады екен. Бір күні уәзірімен ел аралауға шығыпты. Шыққанда, жаман киім киіп: «Елде кім ханды жақсы көреді екен?» – деп, жасырын жүріп, тың тыңдайды. Сол аралаумен жүріп, бір кедейдің үйіне келіп, қонуға рұқсат сұрайды. Ол кедейдің қатыны толғатып жатыр екен. Үй иесі:

– Әйелім босанғалы жатыр, – деп, қондырмайды.

Толғатып жатқан әйел:

– «Қырықтың бірі қызыр», – деген, қондыр, – дейді күйеуіне.

Үй иесі қонақтарды қондыруға рұқсат береді.

Сөйтіп, екі қонақ отырады. Әлден уақытта толғатқан әйел босанып, еркек бала табады. Бала шырылдап жерге түскенде, ханның уәзірі мырс етіп күліп жібереді.

Бұрын орынсыз күлмейтін, күлгенде бірдеменің мәнін болжап күлетін уәзірінің бұл күлкісі ханға оғаш көрінеді. Хан:

– Неге күлдіңіз? – деп сұрайды. Уәзір:

– Жай күлдім, – дейді. Хан:

– Жай күлген жоксың, айт, – дейді. Уәзір:

– Жай күлдім, – деп болмайды. Хан сұрап қоймаған соң, уәзір:

– Осы бала сізге күйеу болады, – дейді.

Хан жұлып алғандай:

– Қойшы! Мен осы бір кедейдің баласына қызымды беремін бе? – дейді.

– Ол арасын өзіңіз білесіз, әйтеуір осы бала сізге күйеу болады, – дейді. Хан:

– Ендеше мұны сатып алып, өлтірейік! – дейді.

Ертеңіне таң атқан соң хан отырып үй иесіне:

– Сен мына балаңды бізге сат, өзінің үлкендігіндей алтын берейін, – дейді.

A kán és a vezír

Volt egyszer egy kán és annak egy okos vezíre. A kán és a vezír gyakran vándorolt az országban. Egyik nap is útnak indultak. Rossz ruhát öltöttek, titokban jártak-keltek, és füleltek, hogy a nép szereti-e a kánt. Vándorlásuk során egy szegényember házához értek, és bebocsátást kértek. A szegényember felesége éppen vajúdott.

– A feleségem éppen most szül – válaszolta a házigazda, és nem adott szállást.

A vajúdó asszony kiszólt a férjének:

– Úgy tartja a mondás: „Negyven ember közül egy boldogságot hoz”, hadd maradjanak éjszakára.

Végül a házigazda elszállásolta őket.

Így a két vendég maradt. Az asszony egy fiúgyermeket szült. Mikor a gyerek visítózva a világra jött, a kán vezíre kuncogni kezdett.

Azelőtt soha nem nevetett ok nélkül, csak akkor ha oka volt rá, ezért a vezír mostani nevetését a kán illetlennek találta.

– Min nevetesz? – kérdezte.

– Csak úgy nevettem – felelte a vezír.

– Te nem csak úgy neveltél. Mondd el miért.

– Csak úgy nevettem – válaszolta a vezír, és nem árulta el az okát.

Mivel a kán nem hagyta abba a faggatást, a vezír elárulta:

– Ez a gyerek az ön veje lesz.

A kán felháborodott:

– Hogyisne! Méghogy én egy ágrólszakadt gyerekéhez adom a lányom?

– Az önön múlik. Bárhogy is, de ez a gyerek a veje lesz.

– Ha már úgy van, akkor vegyük meg és öljük meg! – javasolta a kán.

Másnap hajnalban a kán leült a házigazda mellé:

– Add el nekünk ezt a gyereket, annyi aranyat kapsz érte amennyi a súlya.

Бірақ үй иесі жұлып алғандай:

– Сатпаймын! – дейді. Әйелі:

– Қой, өзінің үлкендігіндей алтын берсе, сатып-ақ жіберейік. Бұл бала өсіп, бізді асырағанша, талай уақыт бар. Құдай берейін десе, сәтімен тағы берер, – деп, сатқызады.

Хан баланы алады да, бір жәшікке салып, суға ағызып жібереді. Жәшік сумен ағып келіп, бір шалдың диірменінің кіндігіне оралып, диірмен жүрмей қалады. Шал диірменін аралап келіп қараса, бір жәшік ілініп тұр. Жәшікті алып ашып жіберсе, ішінде бір аппақ, сазандай ұл бала жатыр.

Диірменші шалдың сегіз ұлы бар еді. Сегізі де жас еді. Шал судан алған баланы кемпіріне алып келіп:

– Мына баланы өлтірейік! Бала өзімізде де жетеді ғой! – дейді. Кемпір:

– Қой, өлтірмейік! – дейді. Шал:

– Мұны қалай асыраймыз. Өзіңнің сегіз балаңды асырасаң да жетер, – дейді. Кемпірі:

– Құдайдың өзі асырайды. Көзің қиып қалай өлтіресің? Балалармен бірге жүрсін. Сенің ырысыңды ішіп бара ма? – деп көнбейді.

Шал да бұл сөзден аса алмай:

– Мейлі, жүрсе жүрсін, – дейді. Сонымен, шал асырап, бала аман-есен өсе береді. Енді олардың балалары тоғыз болады. Оның ішінде ең кішісі – тауып алған бала, қалғандары онан үлкенірек, бәрі де үйелмелі-сүйелмелі, үйректің балапандарындай жарасып тұратын болды.

Күндерде бір күн хан бас уәзірін ертіп, ел аралауға шығады. Елді аралап жүріп, шалдың есігінің алдынан өте бергенде, уәзір тағы да мырс етіп күліп жібереді. Хан:

– Неге күлдің? – деп сұрайды.

– Ойнап жүрген балалардың ішіндегі әне бір кішкентайы сізге күйеу болады, – дейді. Хан жұлып алғандай:

– Қойшы! Ханға күйеу болуға кедейдің баласын жазып қойып па? – дейді.

A házigazda felháborodott:

– Nem adom el!

Megszólalt a felesége:

– Ugyan, ha annyi aranyat adnak amennyi a súlya, akkor add nekik, hadd vigyék. Még rengeteg idő van addig, míg a gyerek felnőtt és eltart bennünket. Isten adta, egy kis szerencséével, talán ad másikat is – azzal eladták a fiút.

Fogta a kán a gyermeket, beletette egy ládikóba, és a folyóba dobta. A ládikót elsodorta a víz, egy öregember malmának kerekén fennakadt, a malom megállt. Az öreg körbejárta a malmot, hát látja ám, hogy egy ládikó akadt fenn. Kinyitja a ládikót, abban szemet gyönyörködtető, angyali gyerek fekszik.

Az öreg molnárnak nyolc gyereke volt. Mind fiatal még. Az öreg kivette a vízből a gyermeket, az öregasszonyhoz vitte:

– Öljük meg ezt a gyermeket! Nekünk már van elég gyerekünk!

– Hogyisne! Nem öljük meg! – ellenkezett az öregasszony.

– Hogy fogjuk felnevelni? Elég a saját nyolc gyerekünknek gondját viselni – mondta az apó.

– Majd isten gondoskodik róla. Nem sajnálnád megölni? Hadd járjon együtt a gyerekeinkkel. Vagy talán feléli a vagyonod? – tiltakozott az anyó. Az apó is beleegyezett:

– Rendben, hát legyen.

Így az öregapó elhatározta, hogy gondját viseli a gyerekeknek. A fiú épségben és egészségben cseperedett. Most már kilenc gyerekük volt. A legkisebb, a talált gyerek volt, a többiek mind nagyobbak voltak nála, de mivel nem volt nagy a korkülönbség, összeszoktak, mint egy fészekaljnyi kiskacsa.

Egy napon a kán fővezírét maga mellé vette, és vándorolni indult az országban. Ahogy mendégéltek, elhaladtak az öregapó ajtaja előtt, a vezír megint kuncogni kezdett.

– Min nevensz? – kérdezte a kán.

– Az itt játszadozó gyerekek közül, ez a kicsi az ön veje lesz – szolt a válasz.

Feldühödött a kán:

– Көрерсіз! – дейді уәзір.

– Олай болса өлтіру керек! – дейді хан.

Оны қалай өлтіру керек? Хан мен уәзір амалсыз шалдың үйіне бұрылып келіп:

– Анау кішкентай бала сенікі ме? – дейді.

– Менікі, тауып алған балам, қалғаны өзімнің балам! – дейді шал.

– Ана тауып алған кішкентай балаңды сатшы, өзінің үлкендігіндей алтын берейін, – дейді хан.

Шал қуанып кетіп, баланың үлкендігіндей алтын алып, оны ханға береді. Хан баланы әкеліп: «Осыны өлтір!» – деп бір уәзіріне береді. Уәзір баланы жазықсыз өлтіруге қимайды да, асырай береді. Осымен жүргенде бала өсіп қалады. Хан келіп қараса, бала өлмепті.

– Мұны неге өлтірмедің? – дейді хан.

– Тіпті өлтіруге қиятын бала емес. Өзі ақылды, өзі әдемі, еш кінәсі жоқ. Қалай өлтіруді білмедім, – дейді.

Сол уақытта ханның еліне жау тиеді. Хан әскерін жинап, соғысқа кетерде еліндегі бас уәзірлеріне хат жазып: «Мына баланы барысымен өлтірсін! – деп үкім етіп, хатты баланың өзінен беріп жібереді де, өздері соғысқа кетіп қалады. Бала хатта не барын білмейді. Оған: «Хатты тез алып бар!» – деген. «Осы хат бойынша олар бізге әскер жібереді. Ертең ертеден қалма», – деген.

Бала хатты алып, жүгіріп келе жатып, әбден шаршайды, содан ханның үйіне жетпей шапарға жақындағанда, ханның бау-бақшасының ішіне келіп ұйықтап қалады. Ханның қызы бақшаны аралап жүрсе, ұйықтап жатқан бір сұлу баланы көреді. Қыз оған ғашық болады. Жанындағы нөкерлеріне:

– Сендер жүре беріңдер, мен мына баланың кім екенін білейін, – дейді.

Баланы оятып, құшақтап сүйіп, баланың қолына қараса, хат бар екен. Оны ашып, оқып жіберсе: «Мына баланы мен барғанша өлтір!» – деп жазған. Қыз хатты алып, жыртып тастап, оның орнына: «Мен барғанша мына балаға қызымды некелеп қой», – деп

– Hogyisne! Talán az van megírva, hogy a kán veje egy szegényember fia lesz?

– Majd meglátja – felelte a vezír.

– Akkor meg kell ölni! – kiáltotta a kán.

Hogyan kellene megölni? A kán betért a vezírral a szegény apó házába:

– Tiéd az a kicsi gyerek?

– Az enyém, úgy találtam. A többi a sajátom – felelte az apó.

– Add el nekem ezt a gyereket, annyi aranyat adok érte amennyi a súlya – ajánlotta a kán.

Megörült az apó, odaadta a gyereket, és megkapta érte a súlyának megfelelő aranyat. A kán elvitte a gyereket, majd odaadta a vezírnek és megparancsolta, hogy ölje meg. A vezír nem tudta megölni az ártatlan gyermeket, elhatározta, hogy felneveli. A gyerek felcseperedett. Egyszer meglátta a kán, hogy a fiú él.

– Miért nem ölted meg? – kérdi.

– Nem érdemel halált a fiú. Okos, szép és ártatlan. Hogy tudtam volna megölni?

Abban az időben a kán országát ellenség érte el. A kán felsorakoztatta seregét, és harcba indult. Az országban maradt fővezíreknek levelet írt: „Ezt a gyereket mindenestül öljétek meg!” hangzott a parancs. A levelet a fiúval küldte el, maga pedig hadba vonult. A fiú nem tudta mi van a levélben. Neki csak annyit mondtak: „Gyorsan fogd és vidd ezt a levelet! Ha elolvassák küldenek még katonát. Reggelig érij vissza!”

A fiú fogta a levelet, és elsietett vele. Még nem ért a kán palotájához, a városhoz közeli kertjébe ment. Nagyon elfáradt, és ott elaludt. A kán lánya a kertben sétált, mikor megpillantotta a szépséges alvó ifjút. Beleszeretett. A kísértőihez fordult:

– Ti csak menjetek tovább, én megtudom ki ez a fiú.

Megölelte, megcsókolta, egyszer csak észrevette a kezében a levelet. Kinyitotta és elolvasta: „Öld meg ezt a fiút mire én megyek”, állt a levélben. A lány széttépte, eldobta, és írt helyette egy másikat, ebben ez állt: „Mire megyek ezt a fiút házasítsd össze a lányommal”, azzal a lány elment. Felébredt a fiú, lejárt az idő, amit a kán adott, megjijedt: „Dühös

жазады да, кетіп қалады. Бала оянып тұра келсе, ханның бар деген уақыты өгіп кетіпті, бала сасып: «Хан ұрсар ма екен?» – деп, уәзірге жүгіріп барып, хатты береді. Ханның жарлығы екі бола ма? Ат шаптырып, той жасап, ханның қызын балаға некелейді.

Бала ханның қызын алып, өмір сүре береді. Хан жауды жеңе алмай, төрт-бес жыл соғыста болады. Бұл уақытта ханның қызы екі балалы болып қалады. Ханның қызы бұл айланы өзі ғана біледі. Бір күні: «Хан соғыстан қайтып келе жатыр», – деген хабар естіледі. Ханның қызы күйеуіне:

– Сен мына екі баланың бірін жетектеп, екіншісін көтеріп ханның алдынан шық. Әкемнің мінезі жаман еді. Ашуын қалдырса, мүмкін, сонда қалдырар, – дейді.

Екі жиенін алдынан шығарып, жігіт ханға сәлем беріп еді, ханның ішіне мұз құйылды; суық қана амандасты да қойды. Бірақ ренжігенін білдірмейді. «Жарайды», – деп, хан үйіне келді. «Мына ханның қызын қаңғырған кедейдің баласы алыпты», – деген ат ханның сүйегіне таңба болатын болды. Әркімнің күңкілі күшейді: «Ханға бір ханның баласы табылмады ма? Осы қаңғырған баланың несіне қызықты?» – деген сөздер желдей есті.

Әркімнің өсегіне қалмау үшін хан нан пісіретін жерге уәзірінен қағаз беріп: «Ертемен келген адамды кім де болса, ең ақыр аяғы, мен болсам да отқа жағып жіберіңдер!» – дейді. Уәзір ханның сөзін бұлжытпастан жеткізеді. Хан күйеу баласын таңертең нан пісіретін жерге жұмсайды.

«Таңертең пәлен сағатта барасың», – дегенмен бала үйден шығып келе жатса, бір жерде сырнай-кернейлер тартылып жатыр екен, ол сол үнді тындап кідіріп қалды. «Баланы жағып жібер!» – деген уақыт та болды, «Баланың жанып жатқанын көзіммен көрейінші!» – деп, хан келді. Нан пісіретін жігіттер ханды ала салып, сөзге келтірген жоқ. Кешегі ханның уәзірінің тапсыруы бойынша, көтеріп алды да пешке тығып жіберді. Бұл жана берсін.

Әлдене уақытта: «Уақытым болып қалды-ау!» – деп, асығып бала келді. Барса, наншылар: «Біз бұл адамды ханның кешегі тапсыруымен бағана өртеп жібергенбіз», – дейді.

lesz a kán.” A vezírhez sietett, és átadta a levelet. A kán csak egyszer adja ki a parancsot, azt azonnal teljesíteni kell. Így aztán ünnepséget rendezett, lóverseny is volt, és a fiúhoz adta a kán lányát.

A fiú feleségül vette a kán lányát, és így éldegéltek. A kán nem tudta legyőzni az ellenséget, a háború négy-öt évig tartott. Ezalatt a kán lányának két gyereke született. Egy napon jött a hír: a kán hazafelé tart a háborúból. A kán lánya így fordult a férjéhez:

– Fogd ezt a két gyereket, az egyiket vezesd kézenfogva, a másikat vedd fel, és menj a kán elől. Apámnak rossz természete van. Ha feldühödik is, talán később megnyugszik.

A fiú elrejtette a kán elől a két unokáját, majd jött, hogy köszöntse. A kán ereiben megfagyott a vér, hidegen, de azért üdvözölte őt. Haragját nem mutatta ki. „Rendben” – gondolta a kán, és hazatért. „A kán lányát egy csavargó vette el”, hallatszott mindenhol, folt esett a kán tekintélyén. „Nem talált egy kán fiút? Az a csavargó fiú mennyivel jobb?”, már a szél is ezt susogta.

A kán nem akarta, hogy a nép a szájára vegye, ezért elküldte vezírét egy parancsral arra a helyre, ahol a kenyeret szokták sütni, a parancsban ez állt: „Holnap reggel jön egy ember, bárki legyen is az, dobjátok a tűzbe és égessétek el!” A vezír a kán szavait szóról szóra továbbította. A kán pedig korán reggel elküldte a vejét a kenyérsütő helyre.

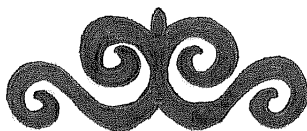
Reggel a fiú elindult otthonról, ahogy a kán parancsolta. Egyszer csak valahonnan furulyaszó hallatszott, miközben hallgatta a zenét, múlt az idő. A kán úgy gondolta, hogy lejárt az idő, ami a fiú megégetéséhez kellett: „A saját szememmel akarom látni, hogy elégett-e a fiú”, és odament. A kenyérsütők se szó, se beszéd, megragadták a kánt. Az előző napi parancs szerint felemelték, és a kemencébe dobták, hadd égjen.

Egy kicsit később a fiú észbe kapott, hogy letelt az ideje, és elsietett. A kenyérsütők elmondták amint odaért, hogy: „Mi ezt az embert a kán előző napi parancsa szerint nemrégén megégettük.”

A fiú teljesítette a parancsot, és hazatért. Aznap nem sokkal később felfedezték a kán eltűnését. Mikor keresni kezdték, világossá vált, hogy ő volt az, akit elégettek. Most új kánt kellett választani. Összehívták a

Бала қағазын береді де, қайтып келеді. Сол күні ұзамай-ақ ханды жоқтайды. «Хан қайда?» – дегенде, ханның өртеніп кеткені айқындалады. Енді жаңадан хан сайлау керек болады. Халықтың барлығы шақырылып: «Ханға кімді ұсынамыз?» – деген сөз көтеріледі. Сонда ханның бас уәзірі, сыншы уәзір, ханның күйеуінің басынан өткізген түрлі-түрлі қиыншылықтарын айта келіп, хандыққа сол ханның күйеуін ұсынады.

Бұрын хан жоқта ханның орнына хан болып жүрген бас уәзір хандыққа таласпай-ақ, өзі ұсынып тұрған соң, қалған уәзірдің көмейіне құм құйылады да, жас бала хан болады. Сөйтіп, мұратына жетеді.

népet, és elhangzott a kérdés: „Kit ajánljunk kánnak?” Ekkor a kán tapasztalt fővezíre elmesélte milyen bonyodalmakban volt része a kán vejének, és őt javasolta.

Korábban mikor a kán nem volt az országban, a fővezír helyettesítette, ezért amikor a fiút javasolta kánnak a vezírek lecsendesedtek, nem vitáztak, a fiatal fiút tették meg kánnak. Beteljesült a kívánsága.

